

Stanislava D. Marić Jurišin*

doi: 10.19090/zop.2017.26.123-136

Jasmina U. Klemenović

UDC: 373.3:502/504

Univerzitet u Novom Sadu,

Pregledni rad

Filozofski fakultet

POLAZIŠTA I PERSPEKTIVE EKOLOŠKO-HUMANISTIČKOG PREDŠKOLSKOG PROGRAMA “MI SMO ZEMLJANI”^{*,}**

Apstrakt: Autorke polaze od činjenice da su današnja deca, koliko i odrasli, pozvana da uče ekološki, da misle, osećaju i deluju razumevajući duboku povezanost i delikatnu uslovljenost ljudskih i prirodnih sistema. Pedagoški osmišljeno vođenje ovih procesa nude ekološko-humanistički programi usmereni na izgrađivanje saosećanja, ličnog stava, ekološkog kritičkog mišljenja i sposobnosti da se o ekološkim, socijalnim, tehnološkim i drugim problemima čovečanstva zajednički misli i na osnovu procene rizika kontrolisano deluje. Neke od ovih dimenzija već u predškolskom detinjstvu razvija i neguje program “Mi smo Zemljani”. Program se više od dve decenije realizuje u različitim sredinama. Zasnovan je na eko-humanističkim filozofskim postavkama novijeg datuma i zahtevima savremenog obrazovanja sa uporištem u socio-kulturnoj teoriji i konstruktivističkim strategijama učenja. On deci omogućava da se emocionalno, socijalno, intelektualno i stvaralački angažuju kroz zajedničke projekte sa vršnjacima, vaspitačima i roditeljima izgrađujući temeljna ekološka i humanistička saznanja i uverenja već na predškolskom uzrastu.

Ključne reči: učenje predškolske dece, konstruktivistički pristup učenju, ekološko-humanistički program, ekološko vaspitanje i obrazovanje.

UVOD

Za razliku od radikalnih ekoloških koncepcija koje rešenje za probleme savremenog doba vide u odricanju od dostignuća tehnološke civilizacije, poslednjih decenija sve su glasniji zagovornici koji izlaz traže u ljudskim sposobnostima i odgovornom ponašanju čoveka utemeljenom na

* Stanislava Marić Jurišin, stashamaric@ff.uns.ac.rs

** Rad je nastao kao rezultat istraživanja u okviru projekta „Kvalitet obrazovnog sistema Srbije u evropskoj perspektivi” (179010) koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

ekološkim vrednostima (Klemenović, 2007). Veruje se da je čovek sposoban da osmisli tehnologiju usklađenu sa ekološkim principima i sprovodi odgovorne procedure kontolisanja rizika svog delovanja. Polaže se nada da zajednički naponi ljudi mogu usporiti nepovratne procese razaranja, ostavljajući budućim pokoljenjima priliku da još neko vreme žive u našem planetarnom domu.

Iz predstavljene ekološko-humanističke perspektive koja rast i razvoj ljudskih resursa nastoji da uskladi sa svim drugim resursima planete kroz uspostavljanje funkcionalne održive zajednice, posebno mesto ima osposobljavanje mladih naraštaja za rešavanje ekoloških, socijalnih i tehnoloških izazova u narednim decenijama. Deca i mladi pozvani su da nauče ekološki da misle, osećaju, razumeju i poštuju povezanost ljudskih i prirodnih sistema delujući u pravcu njihove kohezije. Pri svakom donošenju odluka oni moraju naučiti zajednički da propituju procenjujući prostorno-vremenske granice rizika, kao što je neophodno da planiraju akcije oslanjajući se na solidarnost, toleranciju, jednakost i pravdu. Tako prioritetni cilj vaspitno-obrazovnog delovanja postaje holističko osnaživanje, podržavanje i inspirisanje mladih naraštaja da razvijaju svoje kreativne potencijale i izrastaju u inovativne i odgovorne “zelene” lidere spremne da se “uhvate u koštac” sa složenim izazovima (Klemenović i Marić Jurišin, 2013). Otuda danas više nisu dovoljni “zeleni” programi koji ekološko opismenjavanje svode na pojedinačne “zelene” sadržaje i aktivnosti, već se zahtevaju programi razvoja celovitih ekoloških znanja, sposobnosti i stavova, utemeljeni na vrednostima i postavkama ekološko-humanističke paradigme.

U nastavku teksta predstavljene su osnovne ideje nove ekološke filozofije i pedagogije. Potom je prikazan predškolski program ekološko-humanističkog vaspitanja “Mi smo Zemljani” koji se duže od jedne decenije realizuje i u pojedinim predškolskim ustanovama Srbije. U okviru posebnog poglavlja osvetljena je psihološka strana, odnosno didaktička pozadina strategija i postupaka na kojima počiva proces konstruisanja znanja i učenja dece na uzrastu od pete do sedme godine.

EKOLOŠKO-HUMANISTIČKA FILOZOFSKA ORJENTACIJA U PEDAGOGIJI I POLOŽAJ DETETA U NJOJ

Krajem prošlog veka, svojim zalaganjem za novi pristup u vaspitanju i obrazovanju usmerenom na ekološke ciljeve izdvojila se grupa ruskih autora (Glazačev, 1997; Memedov, 1997; Tarasov, 1997; prema: Nikolić, 2001) definišući paradigmu “ekologizacije” vaspitno-obrazovnog procesa. Vodećim postavkama nove paradigme drugačije je sagledan odnos čoveka i sveta, pri čemu se: (a) priznaje i nastoji razumeti celovitost i jedinstvo sveta; (b) naglašava odgovornost čoveka za sudbinu Planete; (c) nastoji uspostaviti dijalog između prirode i čoveka pri čemu se koevaluacija vidi kao optimizacija međusobnih veza društva koje se razvija i prirode koju ono menja; (d) javlja se tendencija da se u kontekstu ekološke kulture priznaje prioritet prirodnih faktora ljudskog postojanja nad socijalnim (Nikolić, 2001).

Nova paradigma vodi promovisanju novih konceptualnih stavova o ekološkom vaspitanju i obrazovanju i njegovoj izmenjenoj ulozi u društvu. S. N. Glazačev (1997) promene u filozofiji vaspitanja u duhu “ekologizacije” rezimira na sledeći način: (a) ekološko mišljenje, ekološko shvatanje i ekološka kultura predstavljaju vodeću komponentu nove civilizacijske paradigme prelaska na model ekološkog (održivog) društva; (b) ekološko vaspitanje i obrazovanje ne predstavlja izdvojen segment vaspitno-obrazovnog procesa, već iznova osmišljava celokupnu vaspitno-obrazovnu delatnost kao osnovni uslov opstanka i razvoja ljudske civilizacije; (c) ekološko vaspitanje i obrazovanje predstavlja temeljnu komponentu vaspitno-obrazovnog procesa, što određuje njegove strateške ciljeve i vodeće pravce formirajući intelektualnu, moralnu i duhovnu osnovu škole budućnosti; (d) cilj ekološkog obrazovanja je usvajanje i razvoj ekoloških saznanja, formiranje i razvoj kulture društva i ličnosti, korekcija postojećeg i formiranje novog ekološkog pogleda na svet; (e) ekološko obrazovanje podrazumeva primenu kako svih opštih didaktičkih principa tako i onih specifičnih, neophodnih za uspešnu realizaciju vaspitno-obrazovnih ciljeva i zadataka kao što su: princip ekohumanizacije, princip poučne vaspitne funkcije prirode, princip komplementarnosti i

integrativnosti i dr; (f) u nastavnom planu i programu oblast ekološkog obrazovanja ne može biti određena samo nastavnim predmetima; ono mora predstavljati sferu korekcije pogleda na svet, što bi se moglo označiti kao ekološka kultura; (g) ekološku kulturu odlikuje usmerena ljudska aktivnost na očuvanje prirodnih uslova neophodnih za život, a nivo te kulture je utoliko viši ukoliko ljudi uspevaju da realizuju takvo usmerenje; (h) ekološka kultura društva predstavlja sintezu istorijskog iskustva i tradicije ponašanja usaglašenog sa prirodom i delovanje naroda koji je naseljavaju pa je otud mera harmonije, stepen koevolucije društva i prirode pokazatelj zrelosti civilizacije (Nikolić, 2001).

Iz navedenog proizilazi da savremeno ekološko vaspitanje i obrazovanje treba shvatiti kao planetarno ekološko-humanistički orijentisano vaspitanje ili globalno obrazovanje (Marković, 2002). Tako usmereno ekološko vaspitanje i obrazovanje sve češće postaje okosnica vaspitno-obrazovnog sistema postindustrijskih zemalja, čime se opredeljuje za uvažavanje međuzavisnosti tehnološkog, ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvoja kroz koncept održivog razvoja (Klemenović, 2004) i razvoja održive zajednice.

Vaspitno-obrazovnim ustanovama je po automatizmu dodeljena uloga institucija koje predstavljaju i zastupaju moralni “glas” društva. U tom kontekstu P. Kemp naglašava: ukoliko moralni glas današnjice nije glas građanina sveta - sistem vaspitanja i obrazovanja može se smatrati propalim. Ovakvim stavom Kemp ističe dva bitna momenta: 1) moralnu dimenziju održivog razvoja i 2) neprocenjivu ulogu koju ima vaspitanje i obrazovanje na ranom uzrastu za razvoj globalnog građanstva (Johansson, 2009).

Sve negativne posledice koje sa sobom nosi industrijalizacija i preterana eksploatacija, nažalost, ponajviše se odražavaju upravo na najmlađim naraštajima. Ukoliko se pođe od premise “održivosti”, kao logičan sled nameće se i potreba za promenama. Šansu za to moguće je potražiti, između ostalog, i u drugačijem obrazovanju. Sa stanovišta UNESCO-a iz 1997, obrazovanje je čovečanstvu najbolja nada i najefikasnije sredstvo za postizanje održivog razvoja i održive zajednice. Obrazovanje osnažuje ljude i omogućava im da usvajaju i razvijaju vrednosti i veštine koje će im omogućiti da kritički reflektuju stvarnost i donose

ispravne odluke u vezi sa pitanjima mira, socijalne jednakosti i pravde. Obrazovanje tako pomaže onima koji su eksploatisani da brane svoje interese i samim tim grade bolju zajednicu (Marić Jurišin, 2015).

Kako bi obrazovanje otvaralo put održivosti, neophodno je da počiva na sledećim principima i vrednostima: integraciono jedinstvo; rodna jednakost; društvena tolerancija; smanjenje siromaštva; zaštita životne sredine; restauracija i konzervacija prirodnih resursa i "miroljubivo" društvo (UNESCO, 2006 prema Marić Jurišin, 2015). Sa ovakvim obrazovanjem mora se započeti po rođenju. Vaspitno-obrazovni rad na tako ranom uzrastu predstavlja i osnovu za kasnije učenje i razvoj. Osnovne životne veštine - kao što su komunikacija, saradnja, autonomija, kreativnost, rešavanje problema, pozitivni i negativni stavovi prema učenju i sama društvenost - uobličavaju se na ranom uzrastu i to treba uzeti u obzir prilikom koncipiranja vaspitno-obrazovne prakse. Veštine i sklonosti naučene u ranom detinjstvu kasnije se tokom života razvijaju i nadograđuju, na šta veliki uticaj imaju porodica, vaspitno-obrazovne institucije i zajednica (Kaga, 2008).

Mogućnost deteta da aktivno učestvuje u svim segmentima svakodnevnog života važan je preduslov za razvoj njegovih građanskih kompetencija potrebnih za učešće u životu zajednice. Na taj način dete se podstiče i ohrabruje da kritički misli i donosi vlastite sudove. Jer, krajnji cilj vaspitanja i obrazovanja je razvoj aktivnih, odgovornih i inicijativnih osoba koje se u složenom svetu u kojem žive mogu snaći i koje ga mogu učiniti boljim (Slunjski, 2012). Vrednosti i veštine potrebne za život u održivoj zajednici deca treba da razvijaju i neguju već u predškolskoj ustanovi. Otuda je važno omogućiti da vrtići deluju kao oblici zajedničkog življenja dece i odraslih, da funkcionišu u skladu sa postavkama o jednakosti svih živih bića, učešću svih pojedinaca i grupa, toleranciji, slobodi i odgovornosti svih uključenih aktera (Marić Jurišin, 2015).

Podržavajući aktivnosti i programe usmerene ka ostvarivanju i negovanju vrednosti održive zajednice u svakodnevnom životu, Ujedinjene nacije su period od 2005. do 2014. godine proglasile dekadom vaspitanja i obrazovanja za održivi razvoj (UNESCO, 2012), pri čemu je posebna pažnja posvećena upravo vaspitanju i obrazovanju na predškolskom uzrastu. U cilju

podrške rastućem interesovanju za unapređivanje ranog razvoja, UNESCO je objavio primere dobre prakse iz čitavog sveta na ovom polju. Među brojnim programima čija se pozitivna iskustva opisuju, posebno se ističu: *Creating socio-environmental safety nest for Early Childhood integrated approaches to sustainability*, Grahamstown – Južna Amerika; *Earth Kids Space Programme*, Tokyo – Japan; *Green Kindergartens – environmental education for young children*, Port Vila – Novi Zeland; *How are you ... Earth? 15 animated films*, Paris – Francuska; *Leben gestalten lernen – Werte leben / Learning to shape life – living values*, Bayern – Nemačka; *Sustainable Human Development in Rio Santiago*, Rio Santiago – Ekvador (Marić Jurišin i Klemenović, 2015).

Mnogi od ovih programa predstavljaju napore pojedinaca ili grupa da preduzmu nešto u vezi sa zaštitom životne sredine i promenom svesti, ali njihovi efekti su ograničeni jer se uglavnom oslanjaju na pojedinačne aktivnosti čiji je cilj obrazovanje dece a ne i vaspitanje. Vaspitanje i obrazovanje usmereno na razvoj održive zajednice i zaštitu životne sredine neophodno je zasnovati na drugačijem stilu življenja, razmišljanja i zajedničkog delanja. U tako shvaćenom vaspitno-obrazovnom procesu ekološki sadržaji i aktivnosti nisu dovoljni za razumevanje postulata održivosti. Za to su potrebni ekološki programi čiji se temelji postavljaju već tokom predškolskog uzrasta. Program “Mi smo Zemljani” sadrži sve neophodne vaspitne i obrazovne komponente (Marić Jurišin, 2015).

PROGRAM PREDŠKOLSKOG EKOLOŠKOG VASPITANJA „MI SMO ZEMLJANI”

„Mi smo Zemljani” je program ekološkog vaspitanja namenjen deci uzrasta od pet do sedam godina, u čijem fokusu je izgrađivanje sistema ličnih značenja kao osnove u razvoju ekološke svesti. Osmislio ga je Nikolaj N. Veresov sredinom devedesetih godina prošlog veka za potrebe Centra za ekološko obrazovanje grada Utrehta (Holandija). No program je ubrzo široko internacionalno prihvaćen (Finska, Velika Britanija, Rusija, Ukrajina). Početkom novog milenijuma program je predstavljen i jednom broju ekološki osvešćenih vaspitača i stručnih saradnika iz predškolskih ustanova u Srbiji,

koji su tom prilikom edukovani za njegovu primenu (Marić Jurišin i Klemenović, 2015).

Prema rečima samog autora N. N. Veresova, u osnovi programa leži postavka da su svet i čovek elementi jednog makrosistema koji zavisi od čoveka i od prirode, ali i njihovih složenih međusobnih odnosa. Polazište programa čini socio-kulturna teorija Vigotskog, odnosno filozofija vaspitanja i obrazovanja koja razvoj individue vidi kao proces kultivacije ili proces buđenja ličnosti kroz urastanje u kulturu (Veresov, 2002a). Kako bi dete uspešno ovladalo makrosistemom, mora da otkrije njegov značaj i osmisli ga izgrađivanjem sistema ličnih značenja kroz komunikaciju i delatnu podršku drugih članova zajednice. Praktično učešće deteta u različitim vidovima interakcije sa odraslima pomaže mu da sa opazajno-praktičnog i opazajno-predstavnog mišljenja postepeno prelazi na pojmovni plan čiju tehnologiju Veresov preuzima od Davidova. U kreiranju sistema intelektualnih aktivnosti Veresov se bazira na učenjima I. R. Galjperina, tako da scenario za svaku temu prati tok teorije etapnog formiranja umnih radnji: od upoznavanja sa zadatkom, preko izvršenja spoljašnje radnje, prevođenja na glasni govor, zatim faze bezglasnog rešavanja zadatka pa do unutrašnjeg govora tj. svođenja radnje na smisao (Bojović, 2003).

U neposrednoj vaspitno-obrazovnoj praksi program „Mi smo Zemljani” implementira se kroz sistem ciljeva i zadataka. Cilj programa je omogućavanje uslova za razvoj ekološke svesti predškolaca, dok su zadaci: obezbeđivanje uslova za izgrađivanje vrednosnih ciljeva, od kojih je najvažniji biti Zemljanin, naslednik, odgovoran građanin; stvaralačko izražavanje deteta i pedagoga; razvoj sposobnosti deteta; bogaćenje dečijih znanja (Veresov, 2002b). Program sadrži dvadeset i jednu tematsku oblast čiji je redosled i logiku važno slediti budući da se kroz njih izgrađuju osnovni pojmovi: Gde živi čovek; Šta je najdraže; Šta je to zemlja; Šta je to dom; Dom u kojem mi živimo; Moj dom - moj prijatelj; Ulice i ljudi; Ime moje ulice; Portret ulice; Grad gde živimo; Domovina; Kosmičko putovanje oko Zemlje u kosmičkom brodu; Putovanje vazdušnim balonom – cepelinom; Putovanje po površini Zemlje; Putovanje u unutrašnjost Zemlje. U okviru svake teme, tim koji realizuje program u obavezi je da poštuje, osim redosleda sadržaja, logiku strategija i postupaka koji su osmišljeni za

podsticanje razvoja viših psihičkih funkcija na uzrastu od pete do sedme godine (Marić Jurišin, 2015).

Za ekološko učenje, prema Veresovu, ključan je redosled koraka kojim se izgrađuje značenje pojmova. Tako na primer, određenja pojma „stanište” gradi se postepno kroz razumevanje smisla ovog pojma polazeći od konteksta koji je najbliži detetu (ulica – grad/selo gde dete živi – država) sve do najšireg značenja (planeta Zemlja). Prvi korak je izgradnja temeljnog ekološkog koncepta dece, tj. koncepta staništa kojim se odgovara na pitanje: Šta je stanište? Drugi korak podrazumeva obogaćivanje datog koncepta sadržajem kulturnog značenja: Šta znači stanište? (Veresov, 2002a). Na ovaj način deca dolaze do saznanja da je moguće promeniti kuću ili stan, ulicu, grad pa i državu, ali nije moguće promeniti naše pravo stanište planetu Zemlju. Deca dolaze do, za njih, epohalnog otkrića da je Zemlja jedini dom koji imaju i da shodno tome moraju naučiti i kako da se u njemu ponašaju, čuvaju ga i štite. Od vaspitača i stručnih saradnika koji čine tim koji realizuje program zavisi da li će se on sprovesti u toku jedne ili dve školske godine. Dinamika rada na svakoj temi zavisi pak od interesovanja i spremnosti dece da se bave konkretnom problematikom. Prati se njihov tempo i njihova aktivnost i shodno tome može da se radi jednom ili dva puta nedeljno ili jednom u dve nedelje – bitno je da se deca ne zasite, da budu motivisana i da neguju pozitivan emocionalni odnos prema učenju.

U programu „Mi smo Zemljani” sve programske aktivnosti teže razvoju apstraktnog mišljenja dece, koje se razvija kao produkt detetovog delanja. Čovek najpre misli rukama (predmetna aktivnost), odnosno dela na predmetima koji ga okružuju, zatim se iz te delatnosti razvija predstava o predmetima a odatle apstraktno mišljenje. Shodno tome, može se zaključiti koliki je značaj kvalitetno organizovane spoljašnje sredine tj. adekvatnih i podsticajnih sredinskih uslova, kao i samog vaspitača čiji je to posao. Program je zamišljen tako da se svaka usmerena aktivnost realizuje u formi zajedničkog delanja u toku koje vaspitač i pedagog prate promene do kojih dolazi u umu deteta, tj. kako spoljašnja aktivnost prelazi u unutrašnju s tendencijom da se kod svakog deteta razvija apstraktno logičko mišljenje. Bogatstvo dečijeg mišljenja ogleda se u sposobnosti da se spontano misli, te u zaiteresovanosti i istraživačkoj radoznalosti za svet u kojem se živi. Ta

radoznalost manifestuje se putem dečijih sposobnosti da se pitaju za razlog postojanja stvari i način njihovog funkcionisanja – Zašto? Prilikom formiranja pojmova autor programa ne odstupa od načela postupnosti (gde svaki prethodni pojam stoji u osnovi formiranja narednog), kao ni od sledećih uslova: visok stepen profesionalne osposobljenosti vaspitača i pedagoga na području razvojne psihologije, pedagogije, prirodnih i društvenih nauka, metodike i ekologije.

DIDAKTIČKA UTEMELJENOST PROGRAMA „MI SMO ZEMLJANI”

Program „Mi smo Zemljani” koncipiran je tako da planski i sistematski vodi i olakšava proces prelaska sa opažajno-praktičnog na opažajno-predstavno mišljenje kod dece. Pri prelasku na plan predstava dolazi do zamene spoljašnje materijalne delatnosti predstavama predmeta, a konkretan postupak delatnosti se preobražava i javlja kao radnja na planu predstava. Uspešnost ovog prelaska zavisi od strukture sredstava koja se koriste pri obavljanju materijalnih radnji. Sam proces je znatno olakšan ukoliko su deca obučena da ta sredstva prvo raščlane na delove a zatim ih naknadno spajaju u celine. Još jedan od faktora koji može olakšati razvoj opažajno-predstavnog mišljenja jeste upotreba modela i shema. Detetova sposobnost za operisanje predstavama nije neposredan rezultat usvajanja znanja, već uzajamnog delovanja različitih aspekata psihičkog razvoja deteta kao što je razvoj predmetnih i instrumentalnih radnji, govora, imitativnih radnji, igrovne aktivnosti itd. (Podđakov, 1992).

Da bi dete počelo da se ponaša ekološki, mora najpre da oseća i misli ekološki. Da bi počelo da misli, mora da zadovolji dva uslova: da formira neke pojmove (barem fundamentalne) i da ima formirane intelektualne sposobnosti. Ovo je vrlo transparentno ukoliko se ima u vidu da je mišljenje intelektualna aktivnost koja barata pojmovima. Naravno samo postojanje pojmova ne znači automatski i mišljenje. Mišljenje iziskuje sposobnost formiranja veza među pojmovima i težnju da se dosegne uopšten, apstraktan oblik.

Program „Mi smo Zemljani” svojim aktivnostima i metodama zahteva, podstiče i razvija apstraktno mišljenje dece i odraslih partnera koji

sa njima rade. Postavlja se pitanje: kako naučiti dete da misli? Veresov u svom programu preuzima tehnologiju Davidova, koja se oslanja na tri stavke koje treba realizovati sa decom: formirati sistem pojmova, formirati intelektualne aktivnosti i obezbediti uslove da se one pojave kod dece (zadatak odraslog).

Razvoj pojmova o prirodi jeste i nužan zahtev za razumevanje odnosa u njoj. Poznavanje okoline uvodi dete u percipiranje i shvatanje odnosa u neposrednom okruženju, pomaže razvoj dečijeg mišljenja, bogati dečiji rečnik i pruža mogućnost aktivnog uključivanja i interakcije sa tom okolinom. Praktično učešće deteta u raznovrsnim aktivnostima, oblicima i vidovima komunikacije sa odraslima pomaže detetu da sa opažajno-praktičnog i opažajno-predstavnog prelazi na pojmovni plan. U tom kontekstu učenje se razumeva kao istraživački akt u kojem dete - kroz interakciju sa odraslima, drugom decom i materijalima - razmenjuje ispitujući i proveravajući kako funkcioniše svet koji ga okružuje. To je oblik delanja u kojem su deca fizički i mentalno aktivna u konkretnim aktivnostima značajnim za njihovo životno iskustvo. Stupanj razumevanja pojma direktno je uslovljen vezama ličnog iskustva i direktnog znanja o drugim pojmovima i idejama u mišljenju deteta (Cvijetićanin i Sučević, 2011).

Formiranje pojma predstavlja prelaz iz jednog stanja u drugo, dok je mišljenje odraz suštine same pojave tj. orijentacije na suštinu. Pojedina deca intuitivno shvataju suštinu, odnosno ona umeju da da strukturiraju ono što saznaju, te odvoje bitno od nebitnog. To su deca koja imaju metod. Suština je da dete ne treba da traži rešenje zadatka nego način na koji će ga rešiti. Program je konstruisan tako da deca zajedno sa vaspitačem otkrivaju, uče i asimiluju metod a samim tim razvijaju i sposobnosti, odnosno da umeju koristiti metod i uz postavljanje pitanja *Šta je to? Zašto? i Zašto to tako izgleda?* počinju da operišu pojmovima. Bazirajući se na takvoj metodi, deca ne dobijaju gotova znanja već mogućnost da otkrivaju suštinu i na taj način ovladaju pojmovima. Akcenat je na uviđanju odnosa među pojavama.

ZAKLJUČAK

Ekološko-humanistički program predškolskog vaspitanja „Mi smo Zemljani” značajno produbljuje uobičajenu sazajnu perspektivu ekološki orijentisanih programa s obzirom da doprinosi razvoju mišljenja kroz intezivnu socio-emocionalnu interakciju tokom procesa formiranja mreže ekoloških pojmova. Metode i postupci na kojima se program temelji ne nude gotova rešenja, već podstiču i uče decu da zajednički isprobavaju različite načine i otkrivaju nove, ili da naučeno primenjuju u rešavanju drugačijih problema (Marić Jurišin i Klemenović, 2015). Umesto da usvajaju apstraktne ekološke pojmove i gomilaju činjenice, deca se već na predškolskom uzrastu usmeravaju da zajednički iznalaze i izumevaju primenljiva saznanja utemeljena na ekološko humanističkim vrednostima koje predhodno razumevaju i doživljavaju na ličnom nivou.

Dete predškolskog uzrasta ima veoma izraženu potrebu za otkrivanjem i upoznavanjem sebe, živog sveta i svoje okoline. Istraživačkim aktivnostima ono opaža, uočava, postavlja pitanja i hipoteze, proverava i dokazuje odnose i relacije. Izuzetno je značajno da taj proces intelektualnih aktivnosti istovremeno predstavlja priliku i podsticaj za socijalnu i emocionalnu razmenu koja se odvija u kontekstu saradnje, poverenja i međusobnog uvažavanja. Otuda je posebno delikatna uloga odraslog/vaspitača koji treba da osluškuje želje, potrebe i interesovanja dece i podstičući ih kanališe ispoljavanje njihove otkrivačke i stvaralačke energije (Marić Jurišin, 2015).

Što su dublje prepliću profesionalne i lične vrednosti vaspitača sa ekološko humanističkim postavkama, povećava se verovatnoća da će u svakodnevnom životu vrtića deca imati priliku da razvijaju osećaj sopstevne vrednosti, uporedo sa doživljavanjem značaja drugih i drugačijih, uz usvajanje obrazaca ponašanja koji omogućavaju zajednički život (Klemenović i Marić Jurišin, 2013). Otuda je neophodno osigurati da vrednosti i ciljevi inicijalnog obrazovanja i kontinuiranog profesionalnog razvoja vaspitača budu protkani vrednostima ekološko-humanističke paradigme. To znači da je vaspitače potrebno ne samo upoznati sa osnovnim pojmovima ekologije, nego ih i ohrabriti da usvoje ekološku paradigmu kao

postulat prema kojem će se rukovoditi u svom radu. Na visokim školama za obrazovanje vaspitača ovoj problematici treba prisupiti interdisciplinarno. Kako bi se postigao izistinski socijalno ekološki optimum, neophodno je, osim pojedinačnih predmeta ekološke tematike, ekološke sadržaje inkorporirati i implementirati u već postojeće predmete, čime bi se istakla i njihova međuzavisnost. Akcentat je na konceptualnoj povezanosti i interdisciplinarnom pristupu, što osigurava i aplikativnu vrednost pomenutih sadržaja (Marić Jurišin, 2013).

STARTING POINTS AND PERSPECTIVES OF ECOLOGICAL AND HUMANISTIC PRESCHOOL PROGRAM "WE ARE EARTHLINGS"

ABSTRACT

The authors start from the fact that today's children, as much as adults, are invited to learn environmentally, as well as to think, feel and act by understanding a deep connection and delicate conditionality of human and natural systems. Pedagogically designed performance of these processes offered in ecological and humanistic programs aimed at creating empathy, personal attitude, environmental critical thinking, and the ability to jointly consider environmental, social, technological and other problems of humanity, having the controlled actions on the basis of the risk assessment, accordingly. Some of these dimensions have been developed and nurtured in the pre-school childhood through the program "We are Earthlings." The program has been implemented in different environments for more than two decades. It is based on ecological and humanistic philosophical settings of a recent date, as well as on demands of contemporary education rooted in the socio-cultural theory and constructivist learning strategies. It allows children to be emotionally, socially, intellectually and creatively engaged through joint projects with their peers, teachers and parents by building fundamental environmental and humanistic knowledge and beliefs already in the preschool age.

KEY WORDS: teaching preschool children, constructivist learning approach, ecological and humanistic program, environmental education.

REFERENCE:

- Bojović, Ž. (2003). Teorije učenja i udžbenici, *Pedagogija XII*, 3-4, str. 72-84.
- Cvjetičanin, S., Sučević, V. (2011). Teorijski okviri razvoja pojmova o prirodi u predškolskoj ustanovi. *Pedagogija*, 66(3), 497-506.
- Johansson, E. (2009). The preschool child of today – the world – citizen of tomorrow? *International Journal Of Early Childhood*, Vol.41, No2, p 75-95.
- Kaga, Y. (2008). Early childhood education for a sustainable world. *The Contribution Of Early Childhood Education To A Sustainable Society*. p 53-57.
- Klemenović, J. (2007). Filozofsko-etičko utemeljenje ekološkog vaspitanja i obrazovanja II deo, *Pedagogija*, 62(3), 374-384.
- Klemenović, J. (2004). *Ekološko vaspitanje i obrazovanje dece predškolskog uzrasta*, Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Klemenović, Marić Jurišin, S. (2012). "Ozelenjavanje" kurikuluma u sistemu obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije, *International Conference Proceedings „Modern approaches to teaching coming generation“*, 507-515, Ljubljana: EDUvision.
- Klemenović, J., Marić Jurišin, S. (2013). Ekološka dimenzija predškolskih programa iz perspektive vaspitača, *Zbornik rezimea "Inovativni pristupi obrazovanju XVI naučna konferencija: Pedagoška istraživanja i školska praksa"*, (str. 24-25), Beograd, 25.oktobar 2013, Beograd: Učiteljski fakultet.
- Marić Jurišin, S. (2013). Kompetencije vaspitača za razvoj ekološke pismenosti kod dece, U: *Tematski zbornik – Kompetencije vaspitača za društvo znanja*, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, str. 220-227.
- Marić Jurišin, S. i Klemenović, J. (2015). Программа „Мы – земляне” – пример дошкольного воспитания и образования, ориентированного на будущее, *Педагогика и психология как ресурс развития современного общества: проблемы сетевого взаимодействия в инклюзивном образовании*: материалы VII Междунар. науч.-практ. конф., посвященной 100-летию РГУ

имени С.А. Есенина, 8–10 октябрия 2015 года / отв. ред. Л.А. Байкова, Н.А. Фомина, А.Н. Сухов ; Ряз. гос. ун-т имени С.А. Есенина. – Рязань, 2015. – 512.

Marić Jurišin, S. (2015). *Implikacije ekoloških programa na socio-emocionalni razvoj dece predškolskog uzrasta iz perspektive održive zajednice* - disertacija odbranjena na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu.

Marković, D.Ž. (2002). Globalizacija i planetarni ekoliški humanizam. *Revija rada* – specijalni broj. XXXII. Beograd: Zaštita pres. str. 16-32.

Nikolić, V. (2001). *Zaštita životne sredine u sistemu savremenog vaspitanja i obrazovanja* - doktorska disertacija odbranjena na Fakultetu zaštite na radu Univerziteta u Nišu.

Podđakov, N. (1992). *Praktično mišljenje kod dece*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječijih stopa*. Zagreb: Profil International.

Veresov, N. N. (2002a). Naš dom je Zemlja. *Kreativno vaspitanje*. Br. 10, 16-22.

Veresov, N.N. (2002b). Program Humanističkog ekološkog vaspitanja predškolaca. *Kreativno vaspitanje*. Br. 10, 23-32.

UNESCO (2012). *Education for Sustainable Development in Action*
UNESCO, Education Sector Learning & Training Tools N°4 – 2012,
Paris: UNESCO, [http://unesdoc.unesco.org/images/0021/
002163/216383e.pdf](http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002163/216383e.pdf)